

Juridiska fakultetsstyrelsen
Professor Vilhelm Persson

Justitiedepartementet

Remiss: Ett ändamålsenligt skydd för tryck- och yttrandefriheten (SOU 2020:45)

Ju2020/02919/L6

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande, som utarbetats av professor Vilhelm Persson, efter samråd med doktorand Julia Björverud, docent Bengt Lundell och professor Henrik Wenander.

Utredningen har föreslagit flera mindre ändringar av grundlagsregleringen på området. Fakultetsstyrelsen anser allmänt sett att förslagen fyller tydliga behov och är välbetänkta. Vad gäller den närmare utformningen av förslagen har fakultetsstyrelsen vissa kommentarer. Dessa presenteras nedan disponerat efter de avsnitt där de diskuteras i utredningens betänkande.

Avsnitt 8.6.1

Utredningen anger att det rimligen bör vara uteslutet att ställa en person som framträder i ett program till ansvar i egenskap av verkställande direktör för det bolag som producerat programmet (s. 147). Fakultetsstyrelsen är emellertid tveksam till om det finns något principiellt hinder mot ett sådant ansvarsutkrävande. Exempelvis borde det vara möjligt att ställa en utgivare till en periodisk skrift till ansvar för en text som hon eller han själv skrivit anonymt.

Om produktionsbolag kan hållas ansvariga väcker det frågor om huruvida även produktionspersonal kan vara ansvariga, eller om ansvar bara kan utkrävas av bolagsledningen. Det är därför önskvärt att det klargörs om exempelvis producenter, ljudtekniker, m.fl. i princip kan hållas rättsligt ansvariga för innehållet i program och upptagningar eller om de har samma skydd som de som framträder.

I samband med att ansvarsfrågan regleras förefaller det lämpligt att även koordinera formuleringarna av 2 kap. 2 § och 5 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen. Av 2 kap. 2 § framgår att de som har framträtt i ett program eller en upptagning har rätt att vara anonyma. I 5 kap. 4 § regleras emellertid enbart uttryckligen meddelaransvar för de som framträder i ett program. Det står inte något om framträdande i upptagningar. Fakultetsstyrelsen anser att framträdanden i upptagningar bör regleras på samma sätt som framträdanden i program.

Avsnitt 8.6.3

Fakultetsstyrelsen håller med om att vissa satellitsändningar, mot bakgrund av Europadomstolens dom i Awlewin-fallet, bör anses utgå från Sverige. Styrelsen är emellertid något tveksam till den föreslagna avgränsningen av vilka sändningar detta ska avse.

Vad gäller kriteriet ”huvudsakligen är avsedda att tas emot här i landet” är detta relativt obestämt. Även kriteriet att enbart satellitsändningar som vidareändas här i Sverige ska omfattas väcker frågor. Det är vanligt att samma program kan tas emot både via parabolantenn och via kabelsändningar. För en tittare som tar emot sändningen via parabolantenn kan det vara svårt att veta om det finns någon som också vidareändrar programmet, och därmed svårt att veta vem som ansvarar för innehållet.

Det förefaller också osäkert om något av dessa kriterier innebär något skydd mot den risk för utländska propagandasändningar som utredningen framhåller (s. 155).

Mot denna bakgrund bör i den fortsatta beredningen av ärendet övervägas om regleringen bör knytas tydligare till de omständigheter som Europadomstolen tog fasta på i Arlewin-fallet, exempelvis att ett program har producerats i Sverige och av personer bosatta i Sverige.

Avsnitt 8.6.4

Förslaget att införa en särskild bestämmelse om ägares ansvar för satellitsändningar är något svårförståeligt och svårtillämpat. Den riskerar att sätta fokus på en uppdelning mellan den som driver verksamheten och ägaren, vilket nog inte alltid är vare sig nödvändigt eller önskvärt. I bolagskoncerner kan det också vara svårt att exakt lokalisera olika roller (jfr utredningen s. 161).

Fakultetsstyrelsen anser vidare att systemet med ansvarig utgivare, liksom vad gäller andra medietyper, förmodligen kan anses tillräckligt.

Kapitel 9

Fakultetsstyrelsen håller med om att det finns ett tydligt behov av reglering som tillåter restriktioner mot avbildningar av skyddsobjekt. Enligt styrelsens mening skulle det emellertid vara önskvärt att införa mer en generell och tydlig reglering av gränserna för anskaffningsskyddet, i stället för detaljreglering av just skyddsobjekt. Exempelvis förefaller det inte helt tydligt varför förbudet mot fotografering av skyddsobjekt bör hanteras på ett så annorlunda sätt jämfört med förbudet mot kränkande fotografering.

Kapitel 10

Fakultetsstyrelsen anser att det är angeläget att begränsa tillämpningsområdet för yttrandefrihetsgrundlagen vad gäller webbsändningar. Den nuvarande regleringen ger orimliga konsekvenser. I och för sig förefaller det också, som utredningen föreslår, vara en väl avvägd lösning att begränsa tillämpningsområdet för yttrandefrihetsgrundlagen till de aktörer som omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen enligt databasregeln i 1 kap. 4 § första stycket 1 a–d. Enligt styrelsens åsikt skulle det emellertid vara en tydligare och mer konsekvent lösning att avskaffa uppdelningen mellan å ena sidan internetsändningar vars starttidpunkt bestäms av den som bedriver verksamheten och å andra sidan sändningar som startas av tittaren. Det skulle vara enklare och tydligare om alla dessa sändningar skulle

omfattas av databasregeln. I likhet med utredningens förslag, skulle även en sådan lösning innebära att yttrandefrihetsgrundlagen är tillämplig på webbsändningar av de aktörer som omfattas av 1 kap. 4 § första stycket 1 a–d. Förvisso kan det finnas principiella skillnader mellan de olika typerna av sändningar. Ur tittarens synvinkel är det emellertid troligt att sändningstyperna för det mesta upplevs som mycket likartade. Därför bör en gemensam reglering övervägas i den fortsatta beredningen av ärendet.

Kapitel 11

Fakultetsstyrelsen håller med om att det finns ett tydligt behov av att kunna reglera databaser som på ett integritetskränkande sätt offentliggör uppgifter om brottmålsdomar. De tidigare diskussionerna om en sådan reglering har emellertid visat att det är svårt att i lagtext formulera bestämmelser som tydligt avgränsar de databaser som ska undantas från tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Även den formulering som föreslås av utredningen ger upphov till frågor. En rad olika faktorer skulle generellt sett kunna vara relevanta för att bedöma risken för otillbörliga integritetsintrång, i vart fall vilken typ av uppgifter som en databas innehåller, hur sökbar den är, syftet med insamlingen av uppgifterna, syftet med tillhandahållandet av uppgifterna, sätten för spridning av uppgifter och hur omfattande spridning som är avsedd. Det förefaller inte helt tydligt vad av detta som är tänkt att omfattas av den föreslagna formuleringen ”karaktären av uppgiftssamlingen”. Fakultetsstyrelsen anser därför att det hade varit önskvärt med en mer precis formulering.

I vart fall bör tydliggöras att publicering av pseudonymiserade rättsfall inte kan anses otillbörlig. Det bör vara möjligt att publicera rättsfall om direkta personuppgifter tas bort, på motsvarande sätt som exempelvis sker inför offentliggörande av Högsta domstolens och Högsta förvaltningsdomstolens domar (jfr 22 § rättsinformationsförordningen [1999:175] och prop. 2017/18:49 s. 153).

I detta sammanhang kan påminnas om att publicering av de allra mest integritetskadliga uppgifterna kan anses utgöra förtal, och därför redan är förbjuden. Ett alternativ till att i lagtexten reglera karaktären av uppgiftssamlingen skulle kunna vara att, i linje med regleringen av förtal, precisera vilka effekter av publiceringen som inte ska vara tillåtna.

En ytterligare faktor att beakta vid avgränsningen av tillämpningsområdena för tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen är att även regeringsformen skyddar yttrandefriheten. Det faktum att någon viss slags databas inte regleras av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen innebär därmed inte att den står utan grundlagsstadgat rättighetsskydd (se vidare Mikael Ruotsi: Svensk yttrandefrihet och internationell rätt, Iustus förlag 2020).

Slutligen anser styrelsen att formuleringen ”säkerhetsåtgärder” inte är helt tydlig i en svensk kontext. I och för sig finns det ett värde i att formuleringar av svensk lagtext nära ansluter till motsvarande formuleringar i EU:s dataskyddsförordning, så att risken minskar för att regeringarna tolkas på olika sätt. I den fortsatta beredningen av ärendet bör emellertid övervägas om det bör läggas in exempel på vilka säkerhetsåtgärder som avses, eller om formuleringen på annat sätt kan tydliggöras i svenskt perspektiv.

Kapitel 15

Fakultetsstyrelsen har inte någon invändning i sak mot utredningens förslag avseende public service och sändningar genom tråd.

Styrelsen vill emellertid i detta sammanhang påminna om vad den framförde i sitt remissyttrande över betänkandet Ändrade mediegrundlagar (SOU 2016:58). Där anförde den att begreppet ”tråd” är svårtillgängligt, särskilt i samband med sändningar som har anknytning till Internet. Frågor uppkommer exempelvis om skillnader mellan program som mottas genom kabel-TV, TV eller dator med fast Internetanslutning och TV eller dator med wifi-anslutning. Den tekniska utvecklingen medför dessutom att sådana frågor kan förmodas uppkomma allt oftare. En modernare terminologi är därför mycket önskvärd. En grund för en sådan terminologi kan vara termen ”radiofrekvenserna” som nämns i 3 kap. 3 §. Ett grundläggande syfte med kapitlet är att markera att antalet radiofrekvenser är begränsat och att tilldelning av en frekvens därför är kopplad till ett visst ansvar. Terminologin bör återspegla detta. Exempelvis skulle en uppdelning kunna göras mellan sändningar i sådan form som kräver tilldelning av radiofrekvenser och andra sändningar.

Fakultetsstyrelsen anser fortfarande att begreppet ”tråd” är olämpligt, och att det är angeläget att ändra formuleringen av bestämmelserna i yttrandefrihetsgrundlagen.

Enligt delegation

Vilhelm Persson